

The relationship between attitudes towards death and missed nursing care among intensive care unit nurses: A descriptive-analytical study

Omolhoda Kaveh¹

Atefeh Sharifi²

Afsaneh Fenderski³

Hedayat Jafari⁴

¹ Assistant Professor, Department of Medical-Surgical Nursing, Faculty of Nursing and Midwifery, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

² MSc in Critical Care Nursing, Student Research Committee, Faculty of Nursing and Midwifery, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

³ Statistical Assistant Professor, Department of Biostatistics, Faculty of Public Health, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

⁴ Professor, Department of Medical-Surgical Nursing, Faculty of Nursing and Midwifery, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

(Received July 4, 2026; Accepted August 29, 2026)

Abstract

Background and purpose: Missed nursing care is one of the key concepts in the field of nursing care and patient safety. Since nurses' attitudes toward death may be related to the extent of missed nursing care, this study aimed to investigate the relationship between attitudes toward death and missed nursing care among nurses working in intensive care units (ICUs).

Materials and methods: This descriptive-analytical correlational study was conducted among 215 ICU nurses working in teaching and treatment hospitals affiliated with Mazandaran University of Medical Sciences. Stratified random sampling proportional to the size of each hospital stratum was used. Data collection tools included a demographic characteristics form, the Wong et al. Death Attitude Profile-Revised (DAP-R), and the Kalisch and Williams Missed Nursing Care Questionnaire. Data were analyzed using SPSS version 26 through descriptive statistics, normality tests (Kolmogorov-Smirnov), comparative tests (independent t-test, ANOVA, and Friedman test), Spearman correlation, and simple and multiple linear regression analyses.

Results: None of the dimensions of attitudes toward death were significantly related to missed nursing care ($P > 0.05$). Stressful events and unpredictable situations had a positive and significant relationship with missed nursing care. The results of multivariate regression analysis showed that none of the demographic and occupational factors studied had a statistically significant relationship with the dimensions of attitudes toward death ($P < 0.005$). However, for the "escape acceptance" dimension, age had an inverse and significant relationship with the dimension score, such that each additional year of age was associated with an average decrease of 0.829 points in the score ($B = -0.829$, $P = 0.005$).

Conclusion: Organizational factors and environmental pressures may play a greater role than nurses' individual attitudes in the occurrence of missed nursing care. Therefore, training courses on stress and crisis management, strengthening teamwork and job motivation, and providing continuous psychological support may help improve nurses' attitudes toward death and reduce missed care.

Keywords: attitude toward death, intensive care nurses, missed nursing care, intensive care unit, death

J Mazandaran Univ Med Sci 2026; 36 (260): 170-184 (Persian).

Corresponding Author: Hedayat Jafari - School of Nursing and Midwifery, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran
(E-mail: h.jafari@gmail.com)

ارتباط نگرش نسبت به مرگ با مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته در پرستاران بخش‌های مراقبت ویژه: یک مطالعه توصیفی-تحلیلی

ام‌الهدی کاوه^۱عاطفه شریفی^۲افسانه فندرسکی^۳هدایت جعفری^۴

چکیده

سابقه و هدف: مراقبت پرستاری ازدست‌رفته یکی از مفاهیم کلیدی در حوزه مراقبت‌های پرستاری و ایمنی بیمار به شمار می‌رود. از آنجا که نگرش پرستاران نسبت به مرگ ممکن است با میزان مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته ارتباط داشته باشد، این تحقیق با هدف بررسی ارتباط نگرش نسبت به مرگ با مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته در پرستاران بخش‌های ویژه انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه توصیفی-تحلیلی از نوع همبستگی با مشارکت ۲۱۵ پرستار شاغل در ICU بیمارستان‌های آموزشی-درمانی دانشگاه علوم پزشکی مازندران انجام شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم طبقه در بیمارستان‌ها انجام گردید. ابزار گردآوری داده‌ها فرم مشخصات جمعیت‌شناختی، پرسشنامه نگرش به مرگ و وونگ و همکاران و پرسشنامه مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته کالیش و ویلیامز بود. داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ و با استفاده از آمار توصیفی، آزمون‌های نرمالیتی (کولموگروف-اسمیرنوف)، مقایسه‌ای (تی مستقل، ANOVA، فریدمن)، همبستگی اسپیرمن و رگرسیون خطی ساده و چندگانه تحلیل شدند.

یافته‌ها: هیچ یک از ابعاد نگرش به مرگ ارتباط معنی‌داری با مراقبت‌های از دست‌رفته نداشتند ($p > 0/05$). حوادث استرس‌زا و موقعیت‌های غیر قابل پیش‌بینی ارتباط مثبت و معناداری با مراقبت‌های از دست‌رفته داشت. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که هیچ‌یک از عوامل جمعیت‌شناختی و شغلی با ابعاد نگرش نسبت به مرگ ارتباط آماری معنی‌داری نداشتند ($P > 0/05$). تنها در بُعد «پذیرش با گریز»، متغیر سن ارتباط معکوس و معنی‌داری با نمره این بُعد داشت؛ به‌طوری‌که با افزایش هر یک سال سن، نمره پذیرش با گریز به‌طور متوسط ۰/۸۲۹ واحد کاهش می‌یافت ($-0/829$ و $B = 0/005$).

استنتاج: عوامل سازمانی و فشارهای محیطی بیش از نگرش فردی پرستاران در بروز مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته نقش دارند، بنابراین برگزاری دوره‌های مدیریت استرس و موقعیت‌های بحرانی، تقویت کار تیمی و انگیزه شغلی، و حمایت روانی مستمر می‌تواند به بهبود نگرش پرستاران نسبت به مرگ و کاهش مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته کمک کند.

واژه‌های کلیدی: نگرش نسبت به مرگ، پرستاران مراقبت ویژه، مراقبت پرستاری ازدست‌رفته، بخش مراقبت ویژه، مرگ

مؤلف مسئول: هدایت جعفری- ساری، اورژانس و مراقبت ویژه، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ایران
Email: h.jafari@gmail.com

۱. استادیار و عضو هیات علمی گروه پرستاری داخلی جراحی، اورژانس و مراقبت ویژه، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ایران

۲. کارشناس ارشد مراقبت‌های پرستاری ویژه، مرکز تحقیقات دانشجویی دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ایران

۳. استادیار و عضو هیات علمی گروه آمار زیستی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ایران

۴. استاد و هیات علمی گروه پرستاری داخلی جراحی، اورژانس و مراقبت ویژه، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۴/۱۳ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۱۴۰۵/۴/۲۳ تاریخ تصویب: ۱۴۰۵/۶/۷

مقدمه

نجات و حفظ زندگی انسانها، همواره از اهداف اصلی سیستم بهداشتی-درمانی است (۱). با این حال، تیم‌های درمانی با وجود تلاش‌های فراوان برای حفظ حیات بیماران، بارها با پدیده اجتناب‌ناپذیر مرگ مواجه می‌شوند (۲). مرگ یکی از شدیدترین و پیچیده‌ترین تجارب عاطفی انسان است که از ابتدای خلقت مورد بحث و پرسش بوده و اکثر افراد به دلیل عدم تجربه مستقیم، دچار اضطراب مرگ می‌شوند (۳). پرستاران به عنوان یکی از اعضای تیم‌های درمانی که بیشترین وقت را با بیماران می‌گذرانند، هنگام مواجهه با مرگ واکنش‌های هیجانی و شناختی متنوعی نشان می‌دهند (۴). نگرش نسبت به مرگ، مجموعه‌ای از پاسخ‌های شناختی، عاطفی و رفتاری فرد نسبت به حقیقت مرگ است که می‌تواند مثبت یا منفی باشد (۵). نگرش‌های منفی شامل ترس و اجتناب از مرگ و نگرش‌های مثبت شامل پذیرش و توانایی کنار آمدن با مرگ هستند (۱). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بسیاری از پرستاران در کنار آمدن با مرگ دچار اضطراب، درماندگی و احساس غمگینی می‌شوند که این امر می‌تواند کیفیت مراقبت آنان از بیماران را تحت تأثیر قرار دهد (۶، ۷). فارونبی و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خویش گزارش کردند که ۷۸ درصد پرستاران دارای نگرش منفی نسبت به مرگ هستند (۸)؛ همچنین مطالعه ژانگ و همکاران نگرش پرستاران را در حد متوسط نشان داد (۹). پژوهش‌های اخیر در برخی کشورها نگرش مثبت‌تر و ترس کمتر از مرگ را گزارش کرده‌اند (۱۰). مطالعه‌ای در پرستاران اروپایی، تفاوت‌های قابل توجهی در نگرش آنها نسبت به مرگ را برجسته می‌کند که تحت تأثیر شرایط قانونی، اخلاقی، فرهنگی و سازمانی قرار دارد (۱۱). از سویی، پرستاران بخش‌های ویژه بیشترین مواجهه را با بیماران بحرانی و در حال مرگ دارند (۶). بیش از ۵۰ درصد مرگ‌ها در مراکز مراقبت ویژه و سالمندان رخ می‌دهد و این روند رو به افزایش است (۴). شواهد نشان

می‌دهد بیش از نیمی از پرستاران آموزش کافی درباره مراقبت‌های پایان زندگی دریافت نکرده‌اند (۱۲)؛ در حالی که نگرش آنان نسبت به مرگ می‌تواند کیفیت مراقبت‌های ارائه‌شده را تحت تأثیر قرار دهد (۱۳).

کیفیت مراقبت پرستاری به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی ایمنی بیمار و شاخصی مهم در ارزیابی عملکرد نظام سلامت شناخته می‌شود (۱۴، ۱۵). با این حال، در سال‌های اخیر پدیده «مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته» (Missed Nursing Care) به عنوان یکی از چالش‌های مهم در محیط‌های بالینی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. این مفهوم به مراقبت‌های ضروری پرستاری اطلاق می‌شود که به دلیل عواملی نظیر کمبود نیروی انسانی، حجم بالای کار، محدودیت منابع، اولویت بندی نامناسب یا عوامل فردی و سازمانی با تأخیر ارائه شده و یا به طور کامل انجام نمی‌شوند (۱۶). بروز مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته می‌تواند پیامدهای نامطلوبی همچون افزایش عوارض مرتبط با مراقبت، کاهش رضایت بیماران، افزایش خطاهای مراقبتی و افت کیفیت خدمات پرستاری را به دنبال داشته باشد (۱۷، ۱۸). پرستاران شاغل در بخش‌های مراقبت ویژه به دلیل ماهیت پیچیده محیط کاری، مراقبت از بیماران با شرایط بحرانی، مواجهه مکرر با مرگ و فرآیندهای پایان زندگی، در معرض فشارهای روانی و عاطفی قابل توجهی قرار دارند. در این میان، نگرش نسبت به مرگ به‌عنوان یکی از عوامل روان‌شناختی مهم، می‌تواند بر نحوه مواجهه پرستاران با موقعیت‌های دشوار بالینی، فرآیند تصمیم‌گیری، سازگاری روان‌شناختی، تاب‌آوری و عملکرد حرفه‌ای آنان تأثیرگذار باشد. شواهد نشان داده‌اند که نگرش نامطلوب نسبت به مرگ می‌تواند با پیامدهایی همچون افزایش فشار روانی، کاهش رضایت شغلی، فرسودگی شغلی و تمایل بیشتر به ترک حرفه در پرستاران همراه باشد (۱۹-۱۷).

ویژه، وجود دارد (۱، ۱۶، ۳۳-۲۸) از این رو، با توجه به اهمیت مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته در ایمنی بیمار و نقش احتمالی عوامل روان‌شناختی در شکل‌گیری این پدیده، انجام پژوهشی با هدف بررسی ارتباط نگرش نسبت به مرگ با مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته در پرستاران بخش‌های مراقبت ویژه ضروری به نظر می‌رسد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، یک مطالعه توصیفی-تحلیلی از نوع همبستگی است که با هدف بررسی ارتباط نگرش پرستاران نسبت به مرگ با مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته در پرستاران مراکز آموزشی-درمانی تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی مازندران در سال ۱۴۰۴ انجام شد. جامعه پژوهش شامل کلیه پرستاران شاغل در بخش‌های مراقبت ویژه (ICU) بیمارستان‌های آموزشی درمانی دانشگاه علوم پزشکی مازندران بود. حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار G*Power نسخه ۳٫۱ و بر اساس آزمون رگرسیون خطی چندگانه (Linear Multiple Regression)، با در نظر گرفتن اندازه اثر متوسط ($f^2=0/15$)، سطح معنی‌داری ۰/۰۵، توان آزمون ۹۰ درصد و ۲۲ متغیر پیش‌بینی‌کننده بالقوه برابر ۱۹۸ نفر برآورد شد (۳۴). با در نظر گرفتن حدود ۱۰ درصد ریزش احتمالی نمونه، حجم نمونه مورد نیاز ۲۱۸ نفر تعیین گردید. از میان ۲۱۸ پرستار موردنظر، ۳ نفر پرسشنامه را عودت ندادند؛ بنابراین، در نهایت ۲۱۵ پرستار وارد تحلیل نهایی شدند. هیچ‌یک از ۲۱۵ پرسشنامه مورد تحلیل به دلیل داده‌های مفقود یا ناقص حذف نشد. پرستاران به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم طبقات از بخش‌های مراقبت ویژه (ICU) مراکز آموزشی درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی مازندران در سال ۱۴۰۴ انتخاب شدند. جامعه پژوهش شامل ۳۷۳ پرستار شاغل در بخش‌های

مطالعات پیشین نشان می‌دهند که نگرش نسبت به مرگ و سازه‌های مرتبط با آن، به‌ویژه اضطراب مرگ، با پیامدهای شغلی و عملکرد مراقبتی پرستاران ارتباط دارند (۲۰). یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که سطوح بالاتر اضطراب مرگ با افزایش استرس، خستگی ناشی از شفقت، نگرش منفی‌تر نسبت به مراقبت از بیماران در حال احتضار و کاهش آمادگی برای ارائه مراقبت‌های پایان حیات همراه است (۲۴-۲۱). در مقابل، پذیرش بیشتر مرگ و داشتن نگرش مثبت‌تر نسبت به آن می‌تواند با سازگاری روان‌شناختی بهتر، توانایی بیشتر در مواجهه با موقعیت‌های بحرانی و عملکرد مراقبتی مطلوب‌تر در پرستاران مرتبط باشد (۲۵، ۲۶). از سوی دیگر، شواهد حاصل از مطالعات مرور سیستماتیک نشان داده‌اند که مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته پدیده‌ای چندعاملی است که تحت تأثیر تعامل عوامل سازمانی، محیطی و فردی قرار دارد. اگرچه عواملی مانند کمبود نیروی انسانی، حجم کاری بالا و محدودیت منابع از عوامل شناخته‌شده مؤثر بر این پدیده هستند؛ ویژگی‌های فردی و وضعیت روان‌شناختی پرستاران نیز می‌توانند در نحوه اولویت‌بندی مراقبت‌ها، تصمیم‌گیری بالینی و ارائه خدمات پرستاری نقش داشته باشند (۲۷). بر این اساس، با توجه به تأثیر احتمالی نگرش نسبت به مرگ بر وضعیت روان‌شناختی، نحوه مقابله با شرایط بحرانی و عملکرد مراقبتی پرستاران، می‌توان فرض کرد که این عامل نیز ممکن است با میزان مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته مرتبط باشد.

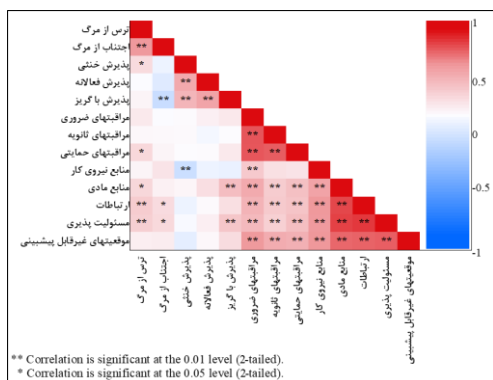
با وجود اهمیت موضوع، مرور مطالعات موجود نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های پیشین به بررسی ارتباط نگرش یا اضطراب مرگ با پیامدهایی همچون فرسودگی شغلی، سلامت روان، کیفیت زندگی کاری، نگرش نسبت به مراقبت پایان حیات و کیفیت مراقبت پرداخته‌اند؛ در حالی که شواهد محدودی درباره ارتباط مستقیم نگرش نسبت به مرگ با مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته، به‌ویژه در پرستاران بخش‌های مراقبت

ICU بیمارستان‌های امام خمینی (ره) (۱۰۷ نفر)، بوعلی سینا (۸۸ نفر)، فاطمه الزهرا (س) (۷۶ نفر)، رازی قائمشهر (۶۵ نفر) و شهید زارع (۳۷ نفر) بود. بر اساس تخصیص متناسب با حجم هر طبقه، به ترتیب ۶۲، ۵۱، ۴۴، ۳۷ و ۲۱ نفر از بیمارستان‌های امام خمینی (ره)، بوعلی سینا، فاطمه الزهرا (س)، رازی و شهید زارع وارد مطالعه شدند. برای انتخاب نمونه‌ها، ابتدا فهرست تمامی پرستاران واجد شرایط در هر بیمارستان تهیه و برای هر فرد یک کد عددی اختصاص داده شد؛ سپس نمونه‌های مورد نیاز در هر طبقه با استفاده از اعداد تصادفی تولید شده در نرم‌افزار Excel انتخاب شدند. معیار ورود به مطالعه، داشتن حداقل مدرک کارشناسی پرستاری یا بالاتر و حداقل شش ماه سابقه کار در بخش‌های مراقبت ویژه بود.

در این مطالعه جهت گردآوری داده‌ها از سه ابزار استفاده گردید. فرم اطلاعات جمعیت شناختی که ویژگی‌های جمعیت شناختی پرستاران (قومیت، جنسیت، سن، تأهل و مدرک تحصیلی) و متغیرهای شغلی پرستاران (میزان کفایت درآمد ماهیانه، نوع بخش ویژه و نوبت کاری، سابقه کاری در بخش ویژه، وضعیت اشتغال، بیماری زمینه‌ای و موقعیت تنش‌زا در ۶ ماه اخیر مانند مرگ عزیزان، طلاق) را مورد بررسی قرار داد. فرم پرسشنامه نیمرخ نگرش نسبت به مرگ توسط وونگ، ریکر و گیسر در سال ۱۹۹۴ ساخته شده است. این پرسشنامه یک مقیاس ۳۲ سوالی است که ۵ بعد نگرش به مرگ را ارزیابی می‌کند. این پنج بعد هم نگرش‌های مثبت (خرده مقیاس‌های پذیرش) و هم منفی (خرده مقیاس‌های ترس و اجتناب) نسبت به مرگ را نشان می‌دهند (۳۵). منظور از نمره استاندارد نگرش به مرگ نمره‌ای است که فرد به سوالات ۳۲ ماده‌ای پرسشنامه وونگ و همکاران می‌دهد. پنج مولفه پرسشنامه شامل ترس از مرگ، اجتناب از مرگ، پذیرش خنثی، پذیرش فعالانه، پذیرش با گریز است. نمرات سوال‌های مربوط به هر خرده مقیاس با هم جمع شده و با تقسیم بر تعداد

سوال‌ها، میانگین نمره فرد در آن خرده مقیاس بدست می‌آید که نمرات بالاتر نشان دهنده پذیرش، ترس و اجتناب بیشتر فرد از مرگ می‌باشد. در پژوهش بشرپور و همکاران روایی صوری پرسشنامه تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های این آزمون نیز در دامنه ۶۴ درصد برای خرده مقیاس اجتناب از مرگ تا ۸۸ درصد برای خرده مقیاس پذیرش فعالانه مرگ بدست آمد (۳۶). در مطالعه حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ (۸۰/۸ درصد) محاسبه گردید که نشان‌دهنده پایایی مطلوب پرسشنامه است. ابزار سوم، پرسشنامه سنجش مراقبت‌های ازدست‌رفته کالیش و ویلیامز است که از دو قسمت تشکیل شده و منظور از نمره استاندارد مراقبت ازدست‌رفته پرستاری نمره‌ای است که فرد به سوالات می‌دهد. پرسشنامه به دو حوزه‌ی مختلف تقسیم شده است. بخش A شامل مراقبت‌های ضروری، مراقبت‌های ثانویه و مراقبت‌های حمایتی است که شامل ۲۴ گویه است که در مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از «همیشه» تا «هیچ وقت» پاسخ داده شده است. بخش B شامل ارتباطات، منابع مادی، منابع نیروی کار، مسئولیت و موقعیت‌های غیرقابل پیش‌بینی است که شامل ۱۷ گویه در رابطه با دلایل مراقبت از دست‌رفته است که در مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای از «دلیل مهم» تا «دلیلی برای از دست رفتن مراقبت نیست» پاسخ داده شده است (۳۷). در پژوهش حسینی و همکاران (۲۰۲۲)، CVI برای قسمت الف ۰/۹۴۴ و برای قسمت ب ۰/۹۶۹ بود که بسیار بالاتر از حداقل نمره لازم است. اعتبار صوری پس از تعیین نمره تأثیر هر سؤال محاسبه شد (۳۸). در این مطالعه نیز محاسبه ضریب آلفای کرونباخ قسمت اول ۰/۹۴۶ (۹۴/۶ درصد) و قسمت دوم ۰/۹۱۷ (۹۱/۷ درصد) بدست آمد و حاکی از آن بود که تمامی بخش‌های پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار بودند.

پس از اخذ مجوز از معاونت آموزشی و مدیر پرستاری هر مرکز، هماهنگی‌های لازم صورت گرفت و پرسشنامه‌ها به صورت حضوری، قبل از آغاز شیفت

نمودار شماره ۱: نمودار حرارتی بررسی همبستگی ابعاد نگرش به مرگ، مراقبت‌های ازدست‌رفته و علت از دست رفتن مراقبت‌ها در پرستاران

ملاحظات اخلاقی

این پژوهش در کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه علوم پزشکی مازندران با کد IR.MAZUMS.REC.1403.528 مصوب و مجوزهای لازم از معاونت پژوهشی و محیط پژوهش اخذ گردید. پس از تشریح اهداف مطالعه برای شرکت‌کنندگان و اخذ رضایت‌نامه آگاهانه، بر تضمین محرمانگی اطلاعات، امکان خروج آزادانه از مطالعه، عدم تأثیر بر شرایط شغلی و انتشار صادقانه نتایج تأکید گردید.

یافته‌ها

از مجموع ۲۱۵ پرستار مورد مطالعه، ۶۸/۴ درصد زن و ۹۵/۸ درصد دارای مدرک کارشناسی بودند. میانگین سنی $32 \pm 7/32$ و سابقه کار در بخش ویژه بین ۱ تا ۲۲ سال با میانگین $5/88 \pm 7/86$ و میانه ۶ سال گزارش شد. توصیف نمره نگرش به مرگ در پرستاران تحت مطالعه به تفکیک هر یک از ابعاد در جدول شماره ۱ و توصیف نمره مراقبت‌های ازدست‌رفته در پرستاران تحت مطالعه در جدول شماره ۲ گزارش شده است. همچنین ارتباط متغیرهای تحت بررسی با مراقبت‌های ازدست‌رفته با استفاده از مدل رگرسیون خطی ساده و رگرسیون چندگانه و ارتباط متغیرهای

کاری صبح و عصر و پایان شیفت شب در اختیار پرستاران شیفت در گردش قرار گرفت تا مانعی برای انجام مراقبت از بیماران نباشد. مدت زمان تقریبی تکمیل پرسشنامه ۳۰ الی ۴۵ دقیقه در طی ۲۴ ساعت بعد از آخرین شیفت کاری بود و از پرستاران درخواست شد که تمام سوالات را با دقت و صادقانه پاسخ دهند و پرسشنامه‌ی تکمیل شده را در زمان جمع‌آوری در پاکت‌هایی که از قبل در اختیارشان قرار داده شد به صورت کاملاً بسته تحویل دهند و پرسشنامه‌ها نیز بدون ذکر نام و نام‌خانوادگی تهیه شد؛ بدین سان اصل رازداری و محرمانگی اطلاعات رعایت گردید. در مجموع جمع‌آوری اطلاعات به مدت تقریبی دو ماه از اواخر فروردین تا اواخر خرداد ۱۴۰۴ انجام گرفت.

در ابتدا نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف بررسی شد. مقایسه بین گروه‌ها با استفاده از آزمون تی مستقل و آنالیز واریانس و مقایسه بین نمرات ابعاد مختلف پرسشنامه با توجه به نرمال نبودن توزیع داده‌ها در اغلب ابعاد، با استفاده از آزمون فریدمن انجام شد. همبستگی بین ابعاد با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن بررسی شد. بررسی ارتباط متغیرهای مورد بررسی با نمره کلی مراقبت‌های از دست‌رفته ابتدا با استفاده از رگرسیون خطی ساده انجام شد. سپس تمامی متغیرهای پیش‌بینی‌کننده بالقوه به‌طور همزمان و با استفاده از روش Enter در مدل رگرسیون خطی چندگانه وارد شدند. در بررسی پیش‌فرض‌های مدل رگرسیونی، عدم وجود همخطی با استفاده از شاخص $VIF > 5$ ، نرمال بودن توزیع باقیمانده‌های مدل با استفاده از نمودار هیستوگرام و Q-Q plot برای باقیمانده‌های استاندارد شده، خطی بودن رابطه با رسم مانده‌ها در برابر مقادیر برازش شده و تصادفی بودن خطاها و ثبات واریانس با رسم مانده‌ها در برابر ترتیب مشاهدات بررسی و تایید شد. تمامی تحلیل‌ها در نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ و در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ انجام شد.

تحت بررسی با ابعاد نگرش به مرگ با استفاده از مدل رگرسیون چندمتغیره به ترتیب در جداول شماره ۳ و ۴ ارائه شده است. یافته‌ها نشان دادند که بیشترین میانگین نمره نگرش به مرگ مربوط به بعد «پذیرش با گریز» (۶۳/۳) و کمترین آن مربوط به بعد «پذیرش خنثی» (۲۷/۲) بود. در مورد مراقبت‌های ازدست‌رفته، بیشترین میزان مربوط به «مراقبت‌های ضروری» (۸۲/۵۵) و کمترین آن «مراقبت‌های ثانویه» (۷۳/۸۵) بود.

جدول شماره ۱: توصیف نمره نگرش به مرگ در پرستاران تحت مطالعه

متغیر	انحراف معیار ± میانگین	امه بینچار کیماه	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	آماره آزمون	سطح معنی داری
ترس از مرگ	۱۷/۶۲ ± ۴۴/۶۹	۵۷/۲-۲۳۳/۳(۴۵/۲)	۰	۹۷/۷	۲۸۹/۳	<۰/۰۰۱
اجتناب از مرگ	۲۴/۴۹ ± ۴۱/۶۷	۶۴/۳-۲۳۳/۳(۳۶/۷)	۰	۱۰۰		
پذیرش خنثی	۱۱/۵۳ ± ۲۷/۲۴	۳۳/۳-۲۰(۲۶/۷)	۰	۱۰۰		
پذیرش فعالانه	۱۶/۵۵ ± ۴۲/۷۲	۵۵-۳۱/ (۴۱/۷)	۰	۹۰		
پذیرش با گریز	۲۰/۶۱ ± ۶۳/۳۹	۷۶/۷-۵۰(۶۳/۳)	۱۰	۱۰۰		

جدول شماره ۲: توصیف نمره مراقبت‌های از دست‌رفته در پرستاران تحت مطالعه

متغیر	انحراف معیار ± میانگین	دامنه بینچار کی میانه	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	آماره آزمون	سطح معنی داری
مراقبت‌های ضروری	۸/۸ ± ۸۲/۵۵	۸/۵-۷۵ (۸۴/۶)	۵۱/۹	۱۰۰	۱۱۴/۶	<۰/۰۰۱
مراقبت‌های ثانویه	۷۳/۸۵ ± ۱۲/۳۵	۷۹/۲-۶۶/۷(۷۰/۸)	۴۱/۷	۱۰۰		
مراقبت‌های حمایتی	۷۹/۸۶ ± ۱۲/۶۹	۹۰-۷۰(۷۵)	۳۵	۱۰۰		

بر اساس این نتایج در مدل تک متغیره، متاهل بودن ارتباط معکوس و معنی داری با مراقبت‌های ازدست‌رفته داشت، به این معنی که میزان مراقبت ازدست‌رفته در افراد متاهل کمتر از سایر افراد بود. همچنین هیچ یک از ابعاد نگرش به مرگ ارتباط معنی داری با مراقبت‌های از دست‌رفته نداشتند ($p > ۰/۰۵$). در بررسی ارتباط علل از دست رفتن مراقبت، تمامی علت‌ها ارتباط معنی داری با از دست رفتن مراقبت در پرستاران نشان دادند.

در مدل چندگانه، با کنترل سایر عوامل، هیچ یک از ابعاد نگرش به مرگ ارتباط معناداری با مراقبت‌های از دست‌رفته نداشتند. حوادث استرس‌زا و موقعیت‌های غیر

قابل پیش‌بینی ارتباط مثبت و معناداری با مراقبت‌های از دست‌رفته نشان داد. میزان ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده در مدل چندگانه به ترتیب برابر ۰/۲۷۸ و ۰/۲۱۹ بود به این معنی که متغیرهای در نظر گرفته شده در این مطالعه تنها حدود ۲۲ درصد از تغییرات نمره مراقبت‌های از دست‌رفته در پرستاران را توجیه می‌کنند. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که هیچ‌یک از عوامل جمعیت شناختی و شغلی مورد بررسی (جنسیت، تأهل، نوع بخش، استخدام، درآمد، حوادث استرس‌زا، سن) با ابعاد «ترس از مرگ»، «اجتناب از مرگ»، «پذیرش خنثی» و «پذیرش فعالانه» ارتباط آماری معنی داری نداشتند ($p > ۰/۰۰۵$). در بُعد «پذیرش با گریز»، سن ارتباط معکوس و معنی داری با نمره این بُعد داشت؛ به‌طوری‌که با افزایش هر یک سال سن، نمره پذیرش با گریز به‌طور متوسط ۰/۸۲۹ واحد کاهش می‌یافت ($B = -۰/۸۲۹$ و $p = ۰/۰۰۵$).

بحث

یافته‌های این پژوهش نشان داد که نگرش پرستاران بخش‌های مراقبت ویژه نسبت به مرگ، ماهیتی چندبعدی دارد و در میان ابعاد آن، «پذیرش با گریز» بالاترین میانگین را به خود اختصاص داد. همچنین، بیشترین موارد مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته در حیطه مراقبت‌های ضروری و پایه مشاهده شد. هیچ یک از ابعاد نگرش نسبت به مرگ ارتباط معناداری با مراقبت‌های از دست‌رفته نداشتند. این یافته نشان می‌دهد که اگرچه نگرش پرستاران نسبت به مرگ می‌تواند بر برخی جنبه‌های رفتاری آنان اثرگذار باشد، اما کیفیت و تداوم ارائه مراقبت در بخش‌های مراقبت ویژه بیش از آنکه تحت تأثیر نگرش‌های فردی باشد، از شرایط سازمانی و محیط کار تأثیر می‌پذیرد. در بررسی متغیرهای جمعیت‌شناختی، تنها سن با بعد پذیرش با گریز ارتباط معناداری داشتند، به‌گونه‌ای که پرستاران با سن بالاتر نمرات پایین‌تری در این بعد کسب کردند.

جدول شماره ۳: ارتباط متغیرهای تحت بررسی با مراقبت‌های ازدست‌رفته با استفاده از مدل رگرسیون خطی ساده و رگرسیون چندگانه

متغیر	مدل ساده	مدل چندگانه
	B(95% CI)	آماره آزمون
جنسیت	زن/ مرد	سطح معنی داری
سن	۰/۹۴۶، ۴/۵۰۱-۱/۷۸-)	۰/۲۰۰
تاهل	متاهل/ مجرد	۰/۰۵۳
قومیت	غیر بومی/ بومی	۰/۰۰۴
تحصیلات	کارشناسی ارشد/ کارشناسی	۰/۸۴۹
نوبت کاری	گرددشی/ ثابت	۰/۱۴۷
سابقه کاری	۰/۰۲۶، ۰/۴۰۵-۰/۱۹-)	۰/۰۸۴
نوع بخش ویژه	تخصصی/ جنرال	۰/۱۵۷
وضعیت استخدام	غیر رسمی/ رسمی	۰/۱۴۵
درآمد	متوسط/ کم	۰/۲۶۹
بیماری زمینه ای	۰/۱۷۶، ۱۱/۹۷۷-۵/۸۱-)	۰/۰۵۷
حوادث استرس زا	۶/۰۵۷، ۰/۵۶۹-۲/۷۴۴)	۰/۱۰۴
توس از مرگ	۰/۱۳۳، ۰/۱۱-۰/۰۶)	۰/۰۹۶
اجتناب از مرگ	۰/۰۰۵، ۰/۰۵۴)	۰/۹۳۶
پذیرش خنثی	۰/۰۷۱، ۰/۱۳۲-۰/۰۳-)	۰/۵۵۷
پذیرش فعالانه	۰/۰۸۴، ۰/۰۷-۰/۰۱)	۰/۸۵۶
پذیرش با گریز	۰/۱۰۸، ۰/۱۵۰-۰/۰۵)	۰/۱۳۸
منابع نیروی کار	۰/۱۶۶، ۰/۰۲۹-۰/۰۹۷)	۰/۰۰۵
منابع مادی	۰/۱۴۴، ۰/۰۶۱-۰/۱۰۳)	۴/۸۱۷
ارتباطات	۰/۱۵، ۰/۰۵۹-۰/۱۰۴)	۴/۵۱
مسئولیت پذیری	۰/۱۶۶، ۰/۰۴۴-۰/۰۹)	۳/۸۷۵
موقعیت‌های غیرقابل پیش‌بینی	۰/۲۰۱، ۰/۱۱۷-۰/۱۵۹)	۷/۴۵۸

جدول شماره ۴: ارتباط متغیرهای تحت بررسی با ابعاد نگرش به مرگ با استفاده از مدل رگرسیون چندمتغیره

ابعاد نگرش به مرگ	متغیر	B (95% CI)	آماره آزمون	سطح معنی داری
توس از مرگ	جنسیت مرد/زن	۹/۲۴۰، ۱/۱۹۷-(-۴/۰۲۱)	۱/۵۱۹	۰/۱۳۰
	وضعیت تاهل مجرد/متاهل	۴/۶۵۳، ۷/۵۰۳-(-۱/۴۱۵-)	۰/۶۶۲	۰/۶۶۲
	نوع بخش ویژه جراحی/تخصصی	۴/۶۶۶، ۵/۳۶۳-(-۰/۳۴۴-)	۰/۱۳۵	۰/۸۹۳
	وضعیت استخدام رسمی/غیررسمی	۷/۲۵۹، ۵/۸۶۵-(-۰/۶۹۷)	۰/۲۰۹	۰/۸۳۴
	درآمد کم/متوسط	۳/۷۶۵، ۷/۰۸۰-(-۱/۶۵۸-)	۰/۶۰۳	۰/۵۴۷
اجتناب از مرگ	حوادث استرس‌زا	۱۰/۰۹۷، ۲/۵۵۳-(-۳/۷۷۲)	۱/۱۷۶	۰/۲۴۱
	سن	۰/۱۵۶، ۰/۸۳۳-(-۰/۳۲۸-)	۱/۳۴۸	۰/۱۷۹
	جنسیت مرد/زن	۱۱/۵۳۳، ۲/۸۳۲-(-۴/۰۸۰)	۱/۱۹۷	۰/۲۳۳
	وضعیت تاهل مجرد/متاهل	۱۰/۴۸۲، ۶/۳۲۰-(-۲/۰۸۱)	۰/۴۸۸	۰/۶۲۶
	نوع بخش ویژه جراحی/تخصصی	۱۰/۷۸۶، ۵/۰۹۰-(-۱/۸۴۸)	۰/۵۲۵	۰/۶۰۰
پذیرش خنثی	وضعیت استخدام رسمی/غیررسمی	۶/۹۱۸، ۱۱/۲۲۱-(-۲/۱۵۱-)	۰/۴۶۸	۰/۶۶۱
	درآمد کم/متوسط	۴/۰۱۵، ۱۰/۹۷۴-(-۳/۴۷۹-)	۰/۹۱۵	۰/۳۶۱
	حوادث استرس‌زا	۱۷/۳۱۷، ۰/۱۶۷-(-۸/۵۷۵)	۱/۹۳۴	۰/۰۵۴
	سن	۰/۶۰۶، ۰/۷۶۲-(-۰/۰۷۸-)	۰/۲۲۵	۰/۸۲۲
	جنسیت مرد/زن	۴/۰۲۰، ۳/۳۴۸-(-۰/۳۳۶)	۰/۱۸	۰/۸۵۸
پذیرش فعالانه	وضعیت تاهل مجرد/متاهل	۴/۸۳۰، ۳/۷۵۲-(-۰/۵۳۹)	۰/۲۴۸	۰/۸۰۵
	نوع بخش ویژه جراحی/تخصصی	۶/۵۳۳، ۰/۵۶۵-(-۲/۹۷۹)	۱/۶۵۷	۰/۰۹۹
	وضعیت استخدام رسمی/غیررسمی	۵/۹۰۹، ۳/۳۵۶-(-۱/۲۷۶)	۰/۵۴۳	۰/۵۸۸
	درآمد کم/متوسط	۲/۱۲۲، ۵/۵۳۴-(-۱/۰۰۶-)	۰/۸۷۹	۰/۳۸۱
	حوادث استرس‌زا	۷/۱۲۷، ۱/۸۰۴-(-۲/۶۶۱)	۱/۱۷۵	۰/۲۴۱
پذیرش با گریز	سن	۰/۴۵۰، ۰/۲۴۹-(-۰/۱۰۰)	۰/۵۶۶	۰/۵۷۲
	جنسیت مرد/زن	۸/۳۳۳، ۱/۴۹۴-(-۳/۴۱۴)	۱/۳۷۱	۰/۱۷۲
	وضعیت تاهل مجرد/متاهل	۱/۴۰۰، ۱۰/۰۳۴-(-۴/۳۱۷-)	۱/۴۸۹	۰/۱۳۸
	نوع بخش ویژه جراحی/تخصصی	۴/۵۳۵، ۴/۹۰۸-(-۰/۱۸۷-)	۰/۰۷۸	۰/۹۲۸
	وضعیت استخدام رسمی/غیررسمی	۴/۷۴۱، ۷/۰۴۴-(-۱/۴۳۲-)	۰/۴۵۷	۰/۶۴۸

B: ضریب رگرسیونی؛ CI: فاصله اطمینان

«متغیرهای قومیت، سطح تحصیلات، نوبت کاری و بیماری زمینه‌ای به دلیل تعداد کم در برخی زیرگروه‌ها (≥ 10) در مدل چندگانه وارد نشدند.

**متغیرهای سابقه کاری و مسئولیت‌پذیری به دلیل همبستگی بالا با سایر متغیرها ($VIF > 5$) از مدل چندگانه حذف شدند.

هرچند این ارتباط از نظر آماری معنادار بود، اما سایر متغیرهای جمعیت‌شناختی رابطه‌ای با نگرش نسبت به مرگ نشان ندادند که بیانگر نقش محدود این متغیرها در تبیین نگرش به مرگ است. احتمالاً افزایش سن و تجربه زندگی، همراه با مواجهه مکرر با مرگ بیماران، موجب شکل‌گیری نگرشی واقع‌بینانه‌تر و کاهش تمایل به پذیرش مرگ به‌عنوان راهی برای رهایی از رنج می‌شود. همچنین، مسئولیت‌های خانوادگی و تجربه‌های شخصی افراد متأهل ممکن است در تعدیل نگرش آنان نسبت به مرگ نقش داشته باشد. این یافته با مطالعات Alhusamiah و همکاران (۳۹)، Ip و همکاران (۴۰) و مطالعات انجام‌شده در ایران (۲۲) و عمان (۱۹) همسو است که نشان داده‌اند متغیرهای جمعیت‌شناختی سهم اندکی در پیش‌بینی نگرش نسبت به مرگ دارند. این همسویی احتمالاً ناشی از آن است که نگرش به مرگ بیش از ویژگی‌های فردی، تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی، تجارب حرفه‌ای، باورهای فرهنگی و آموزش‌های مرتبط با مراقبت پایان زندگی قرار می‌گیرد.

در بررسی عوامل مرتبط با مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته، مواجهه با حوادث استرس‌زا و موقعیت‌های غیرقابل پیش‌بینی با افزایش مراقبت‌های از دست‌رفته همراه بود. همچنین، متغیرهای فردی و شغلی تنها حدود ۲۲ درصد از واریانس مراقبت‌های از دست‌رفته را تبیین کردند. این میزان تبیین نسبتاً پایین نشان می‌دهد که بخش عمده تغییرات این پدیده به عواملی مربوط است که در این مطالعه اندازه‌گیری نشده‌اند؛ از جمله نسبت پرستار به بیمار، حجم کار، کمبود نیروی انسانی، حمایت مدیریتی، فرهنگ ایمنی، کیفیت ارتباطات بین حرفه‌ای و دسترسی به منابع. بنابراین، مراقبت‌های از دست‌رفته را باید پدیده‌ای چندعاملی دانست که سهم عوامل سازمانی در آن بیش از ویژگی‌های فردی کارکنان است. این تبیین با یافته‌های پژوهش‌های خواجه‌پویی (۴۱)، جعفری (۴۲)، قاسمی (۴۳)، چگینی (۴۴)

و Yang و همکاران (۴۵) همخوانی دارد که نقش پررنگ عوامل محیطی و سازمانی را در بروز مراقبت‌های از دست‌رفته گزارش کرده‌اند.

در بررسی نگرش نسبت به مرگ، بیشترین میانگین مربوط به بعد «پذیرش با گریز» و کمترین میانگین مربوط به «پذیرش خنثی» بود. این الگو می‌تواند بیانگر آن باشد که پرستاران بخش‌های مراقبت ویژه، به دلیل مواجهه مداوم با مرگ، رنج بیماران و فشارهای روانی ناشی از مراقبت از بیماران بدحال، مرگ را بیشتر به‌عنوان راهی برای پایان رنج، تجربه می‌کنند تا پدیده‌ای طبیعی در چرخه زندگی. علاوه بر این، محدود بودن آموزش‌های رسمی در زمینه مراقبت پایان زندگی، مهارت‌های ارتباط با بیمار در مراحل انتهایی حیات و مدیریت هیجانات مرتبط با مرگ نیز ممکن است در شکل‌گیری چنین نگرشی نقش داشته باشد. این یافته با نتایج مطالعه سرحدی (۴۶) و پژوهش انجام‌شده در چین (۹) همسو است، اما با مطالعه Cybulska و همکاران (۴۷)، همچنین مطالعه Wang (۴۸) و Arribas-García (۴۹) تفاوت دارد؛ به گونه‌ای که در این مطالعات، پذیرش خنثی بیشترین میانگین را داشت. این تفاوت احتمالاً ناشی از تفاوت در زمینه‌های فرهنگی، باورهای مذهبی، آموزش مراقبت تسکینی، تجربه حرفه‌ای پرستاران و تفاوت در ساختار نظام سلامت است. در بسیاری از کشورهای اروپایی، آموزش مراقبت پایان زندگی و مراقبت تسکینی بخش ثابتی از آموزش پرستاری است؛ در حالی که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، چنین آموزش‌هایی هنوز به صورت نظام‌مند و گسترده ارائه نمی‌شود.

در زمینه مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته، بیشترین میزان مربوط به مراقبت‌های ضروری و پایه بود و ارتباطات و مسئولیت‌پذیری مهم‌ترین علل گزارش‌شده برای بروز این پدیده بودند. درحالی‌که کمترین آن در مراقبت‌های ثانویه (۷۳/۸۵) گزارش شد. این یافته احتمالاً ناشی از آن است که در شرایط فشار

کاری، کمبود نیروی انسانی و محدودیت زمان، پرستاران ناچارند اقدامات درمانی فوری را بر مراقبت‌های پایه و حمایتی اولویت دهند. بنابراین، حذف یا تأخیر در انجام مراقبت‌های پایه، بیش از آنکه ناشی از غفلت فردی باشد، پیامد محدودیت منابع و شرایط کاری است. همسویی این یافته با مطالعات انجام‌شده در ایران، فلسطین (۵۰)، سوئد (۵۱)، عربستان (۵۲) نشان می‌دهد که مراقبت‌های ازدست‌رفته، به‌ویژه در بخش مراقبت‌های ویژه، مسئله‌ای جهانی است؛ هرچند شدت آن بسته به ساختار نظام سلامت، نسبت پرستار به بیمار، سیاست‌های مدیریتی و سطح منابع موجود متفاوت است.

در بررسی رابطه بین نگرش نسبت به مرگ و مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته، یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش، نبود ارتباط معنی‌دار بین ابعاد نگرش نسبت به مرگ و مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته بود. این نتیجه نشان می‌دهد که نگرش‌های فردی، به‌رغم اهمیت روان‌شناختی، الزاماً به رفتار حرفه‌ای در محیط‌های پیچیده و پراسترس مانند بخش مراقبت ویژه تبدیل نمی‌شوند. احتمالاً فشار ناشی از کمبود نیروی انسانی، حجم بالای کار، شرایط بحرانی بیماران و الزامات سازمانی، فرصت بروز اثر نگرش‌های فردی را کاهش داده و نقش آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. از سوی دیگر، نمی‌توان احتمال تأثیر ویژگی‌های ابزارهای اندازه‌گیری را نیز نادیده گرفت. هرچند پرسشنامه‌های مورد استفاده از روایی و پایایی مناسبی برخوردار بودند، ممکن است حساسیت آن‌ها برای شناسایی ارتباط‌های ظریف میان نگرش به مرگ و رفتارهای مراقبتی در بافت فرهنگی ایران محدود باشد. همچنین، ماهیت مقطعی پژوهش و استفاده از ابزارهای خودگزارشی ممکن است توانایی شناسایی روابط علی یا پیچیده بین این متغیرها را کاهش داده باشد. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با استفاده از طرح‌های طولی، روش‌های ترکیبی و در نظر گرفتن

متغیرهای سازمانی و فرهنگی، ساز و کارهای مؤثر بر ارتباط نگرش نسبت به مرگ و مراقبت‌های از دست‌رفته را با دقت بیشتری بررسی کنند.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه نگرش پرستاران نسبت به مرگ یکی از ابعاد مهم سلامت حرفه‌ای آنان است، اما مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته عمدتاً تحت تأثیر عوامل سازمانی، محیطی و مدیریتی قرار دارد. بنابراین، مداخلات مؤثر برای کاهش مراقبت‌های ازدست‌رفته نباید صرفاً بر اصلاح نگرش‌های فردی متمرکز باشند، بلکه باید هم‌زمان بر بهبود شرایط کاری، تأمین نیروی انسانی کافی، ارتقای آموزش مراقبت پایان زندگی، تقویت حمایت روانی از پرستاران و بهبود ارتباطات بین حرفه‌ای نیز تأکید کنند.

نقاط قوت و کاربردهای پژوهش

یکی از نقاط قوت اصلی پژوهش حاضر، تمرکز آن بر دو مفهوم اساسی و در عین حال کمتر بررسی‌شده در حیطه پرستاری، یعنی «نگرش پرستاران نسبت به مرگ» و «مراقبت‌های پرستاری از دست‌رفته» است که در ترکیب با یکدیگر می‌تواند تصویری جامع از چالش‌های انسانی و سازمانی موجود در محیط‌های مراقبت ویژه ارائه دهد. این مطالعه با در نظر گرفتن هر دو بعد روان‌شناختی (نگرش به مرگ) و رفتاری (مراقبت از دست‌رفته)، توانسته است ارتباط میان عوامل فردی و حرفه‌ای پرستاران را در بروز پدیده‌های بالینی و مراقبتی تحلیل کند. همچنین، اجرای مطالعه در بخش‌های ویژه بیمارستانی که محیط‌هایی با فشار کاری بالا، مواجهه مستمر با مرگ بیماران و تصمیم‌گیری‌های پیچیده هستند، بر ارزش یافته‌ها می‌افزاید؛ چرا که نتایج به دست آمده از این گروه می‌تواند به درک عمیق‌تر از عوامل تأثیرگذار بر کیفیت مراقبت پرستاری در شرایط بحرانی کمک کند.

این پژوهش از جنبه کاربردی نیز حائز اهمیت است؛ زیرا یافته‌های آن می‌تواند مبنایی برای طراحی مداخلات آموزشی، روان‌شناختی و مدیریتی جهت ارتقای نگرش پرستاران نسبت به مرگ و کاهش مراقبت‌های ازدست‌رفته در محیط‌های پرتنش بالینی فراهم آورد. در نهایت، انجام این مطالعه در بافت فرهنگی و نظام سلامت ایران، امکان مقایسه بین‌فرهنگی با سایر کشورها را فراهم ساخته و می‌تواند به غنی‌سازی دانش بومی در حوزه پرستاری مراقبت ویژه کمک نماید.

محدودیت‌های پژوهش

در این پژوهش عواملی چون خودگزارشی بودن، تعداد زیاد سوالات، حساسیت شغل پرستاری و کمبود نیروی انسانی ممکن است بر مشارکت و دقت پاسخ‌ها اثرگذار باشند و از محدودیت‌های پژوهش حاضر به شمار می‌روند. همچنین با وجود تأکید بر رعایت محرمانگی داده‌ها، در مطالعات پیمایشی همواره احتمال وجود دغدغه‌ی افشای دیدگاه‌ها و باورهای فردی مطرح است که امری اجتناب‌ناپذیر و خارج از کنترل پژوهشگر است. مواردی نظیر اشتغال همزمان در دو بیمارستان، مرخصی‌های طولانی و سابقه بیماری‌های روان‌پزشکی می‌توانند از عوامل مخدوش‌کننده باشند. از طرفی متغیرهای شغلی مانند فرسودگی شغلی، بار کاری و مدت شیفت، نیز می‌توانند از عوامل مؤثر بر مراقبت‌های پرستاری ازدست‌رفته باشند که عدم بررسی این عوامل در این مطالعه از دیگر محدودیت‌ها محسوب می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، به شناسایی و تحلیل این متغیرها و سایر عوامل فردی و محیطی که احتمالاً بر نگرش پرستاران نسبت به مرگ و کیفیت مراقبت‌های آنان اثرگذارند، پرداخته شود.

پرستاران بخش‌های مراقبت ویژه در ایران، نگرشی چندبعدی نسبت به مرگ دارند؛ به گونه‌ای که ابعاد

«پذیرش با گریز» و «اجتناب از مرگ» در آنان غلبه دارد و کمترین گرایش به «پذیرش خنثی» مشاهده می‌شود. بیشترین میزان مراقبت‌های ازدست‌رفته، مربوط به مراقبت‌های پایه و ضروری است که تحت تأثیر عوامل سازمانی و ضعف ارتباطات تیمی قرار دارد و نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی در بروز این پدیده محدود بود. بنابراین، تمرکز بر اصلاح شرایط محیطی و مدیریتی می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای کیفیت مراقبت‌ها داشته باشد. بر این اساس، برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه مدیریت مرگ و تاب‌آوری روانی و نیز بهبود ارتباطات تیمی و سازمانی در ICU به‌عنوان دو راهکار کلیدی برای کاهش مراقبت‌های ازدست‌رفته و بهبود نگرش پرستاران نسبت به مرگ پیشنهاد می‌گردد.

سپاسگزاری

این مطالعه برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد پرستاری مراقبت ویژه با کد اخلاق IR.MAZUMS.REC.1403.528 و مصوب معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی مازندران است. نگارندگان از همکاری پرستاران شرکت‌کننده در این پژوهش و همچنین پشتیبانی موثر معاونت محترم، صمیمانه قدردانی و سپاسگزاری می‌نمایند.

سهم نویسندگان

تمام نویسندگان در طراحی پژوهش، گردآوری و تحلیل داده‌ها، نگارش و بازبینی نسخه نهایی مقاله مشارکت داشته‌اند و تمامی آنان محتوای نهایی را تأیید می‌کنند.

تضاد منافع

بدین وسیله تمامی نویسندگان تأکید می‌کنند که هیچ تضاد منافع مرتبط با این مطالعه وجود ندارد.

References

- 1- Kolaii fsm, Jouibari l, Pahlevanzade b, Sanago a, Jahanshahi r. Attitudes of intensive care nurses towards death. *Journal of Medical Ethics* 2020;13(44):1-10.
- 2- Brunner LS. Brunner & Suddarth's textbook of medical-surgical nursing: Lippincott Williams & Wilkins; 2010.
- 3- Tehrani M ,Hassanpour A, Amiri Laragani m. Identifying the Antecedents and Consequences of Anxiety Due to Patient Death Among Nurses. *Quarterly Journal of Nursing Management* 2021;10(2):104-117.(persian)
- 4- Karimi Moneghy H, Zubin F, Yavari M, Noghredani M, Abdollahi H. NURSES' EXPERIENCE OF DEALING WITH DYING PATIENTS. *Nursing and Midwifery Journal* 2013;11(9).
- 5- Hojati H, Arazi S, Mozafari N, Ghezelsola Z, Akhond zade G, Hekmati pour, etal. Attitude of nurses to end-life care in social security hospitals in Golestan province. *Education and Ethics in Nursing* 2015;4(4):17-23.(persian)
- 6- Wang L, Li C, Zhang Q, Li Y. Clinical nurses' attitudes towards death and caring for dying patients in China. *Int J Palliat Nurs* 2018;24(1):33-39 PMID: 29368558.
- 7- Khanjari S, Fathi Z, Haghani H. Nurses' attitude towards end-of-life care in neonatal intensive care units. *Journal of Pediatric Nursing* 2019;6(1):31-38.
- 8- Faronbi JO, Akinyoola O, Faronbi GO, Bello CB, Kuteyi F, Olabisi IO. Nurses' attitude toward caring for dying patients in a Nigerian teaching hospital. *SAGE Open Nurs* 2021;7:23779608211005213 PMID: 33912673.
- 9- Zhang J, Tao H, Mao J, Qi X, Zhou H. Correlation between nurses' attitudes towards death and their subjective well-being. *Ann Palliat Med* 2021;10(12):12159-12170 PMID: 35016468.
- 10- Duran S, Polat S. Nurses' attitudes towards death and its relationship with anxiety levels. *OMEGA* 2024;88(4):1530-1544 PMID: 34982589.
- 11- Nordhaug M, Jerpseth H, Staats K. European nurses' attitudes towards assisted death: A scoping review. *Nursing Ethics* 2026;33(3):899-926 PMID: 41563090.
- 12- Lange JW, Shea J, Grossman SC, Wallace M, Ferrell BR. Validation of the end-of-life nursing education consortium knowledge assessment test: an abbreviated version. *Journal of Hospice and Palliative Nursing* 2009;11(5):284-290.
- 13- Henoch I, Browall M, Melin-Johansson C, Danielson E, Udo C, Sundler AJ, etal. The Swedish version of the Frommelt Attitude Toward Care of the Dying Scale: Aspects of validity and factors influencing nurses' and nursing students' attitudes. *Cancer Nurs* 2014;37(1):E1-E11 PMID: 23357885.
- 14- Rezaee S, Baljani E, Feizi A. Missed Nursing Care In Educational, Private And Social Welfare Hospitals. *J Urmia Nurs Midwifery Fac* 2019;17(4):300-308.
- 15- Purabdollah M. Can nurses' social responsibilities decreases the rate of missed nursing care: Evidences from IRAN. *Health Education and Health Promotion*. 2022;10(4):1001-10. یافت نشد
- 16- Ghezeljeh TN, Gharasoflo S, Haghani S. The relationship between missed nursing care and teamwork in emergency nurses: a

- predictive correlational study. *Nursing Practice Today* 2021;8(2):103-112.
- 17- Kalisch BJ, Landstrom GL, Hinshaw AS. Missed nursing care: a concept analysis. *Journal of Advanced Nursing* 2009;65(7):1509-1517.
 - 18- Cho SH, Lee JY, You SJ, Song KJ, Hong KJ. Nurse staffing, nurses prioritization, missed care, quality of nursing care, and nurse outcomes. *Int J Nurs Pract* 2020;26(1):e12803 PMID: 31850645.
 - 19- Qutishat M. Relationship between death anxiety and resilience among critical care nurses in Oman. *Nursing in Critical Care* 2025;30(3):e13177.
 - 20- Lim GS, Yoo YG. Factors influencing performance of end-of-life care by ICU nurses: a descriptive survey study. *Korean J Adult Nurs* 2023;35(1):47-60.
 - 21- Norouzi M, Ghorbani Vajargah P, Falakdami A, Mollaei A, Takasi P, Ghazanfari MJ, et al. A systematic review of death anxiety and related factors among nurses. *OMEGA-Journal of Death and Dying* 2024;89(4):1473-1491.
 - 22- Karkhah S, Jafari A, Paryad E, Kazemnejad leyli E, Ghazanfari MJ, Osuji J, et al. Death anxiety and related factors among Iranian critical care nurses: A multicenter cross-sectional study. *OMEGA-Journal of Death and Dying* 2024;88(3):1153-1167.
 - 23- Barnett MD, Reed CM, Adams CM. Death attitudes, palliative care self-efficacy, and attitudes toward care of the dying among hospice nurses. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings* 2021;28(2):295-300.
 - 24- Milligan F, Almomani E. Death anxiety and compassion fatigue in critical care nurses. *British Journal of Nursing* 2020;29(15):874-879.
 - 25- Srivastava M, Ghosh A. Societal impact of death anxiety and mental health among nurses in India. *Societal Impacts* 2024;4:100095.
 - 26- Nia HS, Lehto RH, Ebadi A, Peyrovi H. Death anxiety among nurses and health care professionals: A review article. *Int J Community Based Nurs Midwifery* 2016;4(1):2-10 PMID: 26793726.
 - 27- Haile KE, Amsalu AA, Kassie GA, Asgedom YS, Chema TZ, Gebrekidan AY, et al. Missed nursing care and associated factors among Ethiopian nurses: a systematic review and meta-analysis. *BMC Nurs* 2025;24(1):1043 PMID: 40781673.
 - 28- Asadpour M, Bidaki R, Rajabi Z, Mostafavi SAM, Khaje-Karimaddini Z, Ghorbanpoor MJ. Attitude toward death in nursing staffs in hospitals of Rafsanjan (South East Iran). *Nurs Pract Today* 2015;2(2):43-51.
 - 29- Shahri H, Kahrazei F. Role of Attitude to the Care of a Dying Patient in Prediction of Clinical Anxiety and Sleep Quality of Nurses. *Avicenna J Nurs Midwifery Care* 2018;26(3):173-182.(persian)
 - 30- Eghbali T, Ahmadi Nejad M, Dehghan M, Maazallahi M, Rahiminezhad E, Azizzadeh Forouzi M. View of intensive care units nurses toward factors related to missed nursing. *Journal of Patient Safety and Risk Management* 2024;29(6):292-297.
 - 31- Karimi H, Rooddehghan Z, Mohammadnejad E, Sayadi L, Haghani S. Causes Of Missed Nursing Care In Emergency Departments In Selected Hospitals Of Tehran University Of Medical Sciences: A Descriptive Study In Iran.

- Iranian Journal of Nursing Research 2021;16(4):50-60.
- 32- Falk AC, Nymark C, Göransson KE, Von Vogelsang AC. Missed nursing care in the critical care unit, before and during the COVID-19 pandemic: A comparative cross-sectional study. *Intensive Crit Care Nurs* 2022;72:103276 PMID: 35672210.
 - 33- Zeleníková R, Gurková E, Jarošová D. Missed nursing care measured by MISSCARE survey—the first pilot study in the Czech Republic and Slovakia. *Central European Journal of Nursing and Midwifery* 2019;10(1):958-966.
 - 34- Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences. Routledge; 2013.
 - 35- Wong PT, Reker GT, Gesser G. Death Attitude Profile—Revised: A multidimensional measure of attitudes toward death. *Death anxiety handbook: Research, instrumentation, and application*: Taylor & Francis; 2015: 121-148.
 - 36- Pasarpoor S, Vojodi B, Atarod N. The Relation of Religious Orientation and Attitudes toward Death with Quality of Life and Somatization Symptoms in Women. *Health Psychology* 2014;3(10):80-97.(persian)
 - 37- Gahramani S, Mahmoudi M, Nouri, Valiee S. Factors associated with the quality of dying and death and missed nursing care. *International Journal of Palliative Nursing* 2024;30(4):190-198.
 - 38- Hosseini Z, Raisi L, Maghari A, Karimollahi M. Translation and psychometric properties of the MISSCARE survey-Persian version. *BMC Nurs* 2022;21(3):1-9.
 - 39- Alhusamiah B, Zeilani RS. Attitude Toward Death and Associated Factors Among Nurses And Physicians: A cross-sectional study. 2024.
 - 40- Ip TW, Chiu WK, Fong BY. Attitudes of General Public and Nurses to Death and Dying. *End of Life Care in Hong Kong* 2026;14-27.
 - 41- Khajooee R, Bagherian B, Dehghan M, Azizzadeh Forouzi M. Missed nursing care and its related factors from the points of view of nurses affiliated to Kerman University of Medical Sciences in 2017. *Hayat* 2019;25(1):11-24.
 - 42- Heidari T, Jafari Koulaee A, Azimi Lolaty H, Khorram M, Rezaei S, Hosseinnataj A. Relationship between perceived stress and quality of life of nurses working in COVID-19 wards. *Asia Pacific Journal of Health Management* 2022;17(3):78-87.
 - 43- Ghasemi Z, Radmehr M. The relationship between missed nursing care, personality traits and attitudes toward the nursing profession in nurses. *Journal of Translational Medical Research* 2025;32(4):338-349.(persian)
 - 44- Chegini Z, Jafari Koshki T, Kheiri M, Behforoz A, Aliyari S, Mitra U, etal. Missed nursing care and related factors in Iranian hospitals: A cross-sectional survey. *J Nurs Manag* 2020;28(8):2205-2215 PMID: 32472718.
 - 45- Yang L, Liu L, Hu X, Gan X. Prevalence and reasons for missed nursing care in adult intensive care units. *Scientific Reports* 2025;15(1):39712.
 - 46- Sarhadi M. Iranian Nurses' Attitudes Toward Death and Their Understanding of Spirituality and Spiritual Care. *Health Education and Health Promotion* 2025;13(2):235-240.

- 47- Cybulska AM, Żołnowska MA, Schneider Matyka D, Nowak M, Starczewska M, Grochans S, et al. Analysis of nurses' attitudes toward patient death. *Int J Environ Res Public Health* 2022;19(20):13119 PMID: 36293697.
- 48- Wang L, Li S, Liu X, Li R, Li R. The mediating role of resilience in the relationship between meaning in life and attitude toward death among ICU nurses: a cross-sectional study. *Front Psychol* 2024;15:1414989.
- 49- Arribas García S, Petkari E, Jauregizar J, Sanchez Gutierrez T, Morales I, Doval S. Attitudes towards death in nursing staff: The role of resilience. *BMC Palliat Care* 2026;25(123).
- 50- Daraghmeh H, Ayed A, Salameh B, Fashafsheh I. Factors of Missed Nursing Care in Intensive Care Units: Palestinian Perspective. *Crit Care Nurs Q* 2024;47(1):62-70 PMID: 38031309.
- 51- Falk AC, Nymark C, Göransson KE, von Vogelsang AC. Missed nursing care in the critical care unit, before and during the COVID-19 pandemic: A comparative cross-sectional study. *Intensive Crit Care Nurs* 2022;72(9931):103276.
- 52- Alshammari B, Alsaleh GS, Alrasheeday A, Baghdadi N, Almalki N, Alshammari F, et al. Association Between Missed Nursing Care and Nurse Fatigue: A Cross-Sectional Correlational Study. *Nurs Rep* 2025;15(8):298 PMID: 40863685.